

EUHARISTIA, TAINA PREASFINTEI TREIMI ȘI A BISERICII

Pr. prof. dr. Eduard Ferent
Institutul Teologic Romano-Catolic, Iași

Introducere

Sfântul Paul, în Epistola către Efeseni, ne spune că Dumnezeu Tatăl ne-a descoperit și a înfăptuit misterul mântuirii noastre prin intermediul lui Cristos, Fiul său, în Duhul Sfânt. Un singur Dumnezeu care este deasupra tuturor ca Tată, ca principiu și ca izvor, care este peste toți prin Cuvânt, și în toți, în Duhul Sfânt, este autorul mântuirii noastre¹. Această taină ascunsă de veacuri în mintea lui Dumnezeu, revelată și înfăptuită de Cristos, continuă în sfințele sacrameinte ale Bisericii prin puterea Duhului Sfânt. În consecință, fiind economia mântuirii o lucrare treimică, la fel este și economia sacramentală a Bisericii. În liturgia acesteia totul se desfășoară conform planului conceput și voit de Tatăl în veșnicie, înfăptuit de Fiul la plinirea timpurilor și actualizat permanent de Duhul Sfânt prin săvârșirea Tainelor, mai ales a Euharistiei. Canonul Roman este marcat de la început și până la capăt de această perspectivă treimică: Isus Cristos, Fiul Dumnezeului celui viu, a mântuit lumea din voința Tatălui, prin conlucrarea Duhului Sfânt².

Sfânta Liturghie, sacramentul permanent al jertfei lui Cristos, reprezintă, adică face prezente în mod real și adevărat, pătimirea, crucea și învierea Domnului, fiind memorialul viu și eficace al sacrificiului său³. În sfânta Euharistie, lucrarea mântuitoare a lui Cristos redevine, în fiecare zi, prezentă activ înaintea noastră. Mai exact, celebrând-o, Biserica ne scoate din timpul cotidian al ciclicității continue, timp parcelat în trecut, prezent și viitor, și ne conduce la timpul lui Cristos, timp stabil și constant în care toate evenimentele trecute, prezente

¹ Cf. *Ef* 3,11; 4,6. Cf. IRINEU DE LYON, *Demonstratio apostolica* 5: SChr 62, 37-38.

² Cf. *Missale romanum ex decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Pauli PP. VI promulgatum. Editio typica* (=MR), Typis polyglottis Vaticani, Città del Vaticano 1970, n. 132, 474.

³ Cf. Odo CASEL, OSB., *Le mystère de l'Église*, Edition Mame, Tours 1965, 194-202 și 228-229; Carlo ROCCHETTA, *I Sacramenti della fede. Saggio di teologia biblica sui sacramenti quali „meraviglie della salvezza” nel tempo della Chiesa*, Dehoniane, Bologna 1982, 344-349.

și viitoare devin neîncetat prezente, devin o unică zi. Liturgia ne face să fim astăzi cu adevărat și real contemporani cu Cristos.

Mircea Eliade a exprimat clar acest adevăr când a zis:

Creștinismul merge mai departe decât Israelul în valorizarea timpului istoric. Istoria devine susceptibilă de a fi sanctificată pentru că Dumnezeu s-a întrupat, și-a asumat o existență umană condiționată istoric. *Illud tempus* evocat de Evanghelii este un timp istoric precizat cu claritate – timpul când Pilat din Pont era guvernatorul Iudeii –, dar el a fost sfințit prin prezența lui Cristos. Creștinismul contemporan care participă la timpul liturgic întâlnește *illud tempus* în care a trăit, a agonizat și a înviat Isus, timpul când Pilat din Pont guverna în Iudeea⁴.

Celebrând, așadar, în cadrul liturgiei misterele existenței lui Cristos, evenimente desfășurate în istorie, devenim contemporani cu Cristos, Întruparea Cuvântului întemeind o nouă situație a omului în istorie. Altfel spus, timpul liturgic se dovedește a fi o nouă dimensiune a prezenței lui Cristos și a lucrării sale mântuitoare în mijlocul nostru. Istoria capătă astfel o semnificație teologică, deoarece intervențiile lui Dumnezeu în istorie, mai ales întruparea și celelalte evenimente mântuitoare din viața lui Isus au un scop transistoric: mântuirea omului, venirea Împărăției. În liturgie, așadar, istoria devine o teofanie, deoarece atunci când ne împărtășim cu Dumnezeiasca Euharistie nu suntem lipsiți de nimic din ceea ce Cristos a săvârșit, și este pentru noi în slava sa⁵. Ea extinde la orice om realitatea mântuirii săvârșite de Domnul în întruparea, patima, moartea și învierea sa slăvită⁶. Euharistia este Taina tuturor Tainelor, descoperirea, înfăptuirea și comunicarea mântuirii. Împărtășindu-ne cu Trupul junghiat și slăvit al Domnului, cu Sângele său vărsat și glorificat, ne întâlnim personal cu Cristos Domnul, iar prin El cu Tatăl și cu Duhul Sfânt. În Euharistie ne

⁴ Mircea ELIADE, *Sacru și profanul*, Humanitas, București 1992, 104-105. Cf. Ioannis ZIZIOULAS, *Creația ca Euharistie*, Editura Bizantină, București 1999, 17: „Istoria și timpul... se intersectează cu veșnicia în Euharistie. Aici se întrețese trecutul, prezentul și viitorul. Timpul devine astfel câmpul pe care se realizează planul dinaintea de veci al lui Dumnezeu pentru mântuirea omului”.

⁵ Cf. Panayotis NELLAS, *Omul – animal îndumnezit. Perspective pentru o antropologie ortodoxă*, Deisis, Sibiu 1999, 46.

⁶ Cf. Salvatore MARSILI, OSB., „Il tempo liturgico, attuazione della storia della salvezza”, *Rivista liturgica* 57 (1970) 207-235; IDEM, „La Liturgia, momento storico della salvezza”, în *Anàmnesis*, I, ed. Salvatore MARSILI, Marietti, Torino 1974, 78-84.

întâlnim cu realitățile Împărăției, cu starea celor viitoare adevărată deja în Domnul pentru noi.

1. Euharistia manifestă și actualizează planul mântuitor al Tatălui

Misterul central al Revelației divine și al credinței creștine este Preasfânta Treime, un singur Dumnezeu în trei persoane distincte și egale: Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt. Din izvorul dumnezeirii, Tatăl, își are originea misterul Întrupării Fiului lui Dumnezeu. *Missio*, trimiterea în lume este opera voinței Tatălui, „care a iubit atât de mult lumea, încât l-a dat pe Fiul său unul-născut, ca oricine crede în el să nu moară, ci să aibă viața veșnică”⁷.

a) *Euharistia*, sacramentul permanent al sacrificiului lui Cristos, taina dăruirii Fiului de către Tatăl, este nu numai prelungire și desăvârșire a creației, dar este îndeosebi prelungire a Întrupării Cuvântului. Referindu-se la primul aspect, sfântul Irineu spune: „Creatorul și Stăpânul universului ia potirul creației și-l declară însuși Sângele său; ia pâinea creației și o declară însuși Trupul său, cu care face să crească ființele noastre”⁸.

Părintele teologiei ne mai învață că noi oferim Creatorului, deci exclusiv lui Dumnezeu, roadele creației sale:

Trebuie să prezentăm lui Dumnezeu o ofrandă și să ne dovedim în toate recunoștința față de Creator, oferindu-i cu dispoziții curate și cu o credință lipsită de ipocrizie, cu o speranță neclintită pârga (roadele) creației sale. Și această jertfă numai Biserica o oferă curată Creatorului, prezentându-i cu recunoștință ceea ce provine din creația sa⁹.

Raportul dintre Euharistie și creație nu constă numai în faptul că oferim lui Dumnezeu pârga creației. Irineu propune o teologie mult mai profundă, spunând că Pâinea vie pe care o primim este însăși carnea Fiului Autorului lumii:

Apoi, cum vor avea ei certitudinea că Pâinea Euharistiei este Trupul Domnului lor, iar potirul Sângele său, dacă nu spun că el este Fiul Autorului lumii, adică Logosul său, prin care lemnul rodește, izvoarele curg, pământul dă mai întâi un fir de iarbă apoi un spic, apoi o tijă de grâu plină de boabe? (...) Cât ne privește, modul nostru de a gândi se acordă cu Euharistia, iar Euharistia confirmă la rândul său modul nostru de a gândi. Noi îi oferim ceea ce este al

⁷ In 3,16.

⁸ IRINEU DE LYON, *Adversus haereses*, V, 2, 2: SChr 153, 33.

⁹ IRINEU DE LYON, *Adversus haereses*, IV, 18, 4: SChr 100, 607.

său, mărturisind într-un mod armonios comuniunea și unirea cărnii cu Duhul: pentru că așa precum pâinea care provine din pământ, după ce a primit învoceația lui Dumnezeu – τὴν ἐπίκλησιν τοῦ Θεοῦ –, nu mai este o pâine obișnuită, ci Euharistia constituită din două realități, una pământescă și alta cerească, la fel trupurile noastre care se împărtășesc cu Euharistia nu mai sunt coruptibile, pentru că au sămânța învierii.

Noi îi oferim, într-adevăr, nu ca unuia care are nevoie de ceva, ci pentru a-i mulțumi cu ajutorul darurilor sale și pentru a sfinți creația¹⁰.

Avem în acest text cuvintele τὴν ἐπίκλησιν τοῦ Θεοῦ din cartea a IV, 18, 5, pe care trebuie să le unim cu cuvintele ἄρτος ἐπιδέχεται τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, primind cuvântul lui Dumnezeu, repetate de două ori în cartea V, 2, 3¹¹:

Dacă deci cupa care a fost amestecată și pâinea care a fost confecționată primesc cuvântul lui Dumnezeu și devin Euharistie, adică Sângele și Trupul lui Cristos...”, și în alt loc din aceeași carte: „Și după cum lemnul viței de vie îngropat în pământ produce rod la timpul său, și bobul de grâu căzut în pământ moare, ca să răsară înmulțit de Duhul lui Dumnezeu care susține orice lucru, ca apoi datorită iscusinței (oamenilor) să fie spre folosul omului, iar apoi, primind cuvântul lui Dumnezeu devin Euharistie, adică trupul și sângele lui Cristos, la fel trupurile noastre care sunt hrănite din această Euharistie, după ce au fost îngropate în pământ și s-au descompus, vor învia la timpul lor, când Cuvântul lui Dumnezeu le va da învierea spre *slava lui Dumnezeu Tatăl*”¹².

După cum vedem, în acest text, sfântul Irineu distinge trei etape: mai întâi, pornind de la butucul viței de vie și de la bobul de grâu în prealabil îngropate în pământ, ajunge la producția roadelor, a ciorchinilor de struguri și a spicelor de grâu; apoi, diferitele mânuiri care, din aceste roade ale viței și ale grâului fac o băutură și o hrană adaptate nevoilor omului; în sfârșit, atotputernica intervenție a „cuvântului lui Dumnezeu” care, din această băutură și din această hrană face Euharistia, adică Sângele și Trupul lui Cristos. E băttător la ochi faptul că, dacă prima și cea de-a treia etapă depind de lucrarea lui Dumnezeu, cea de-a doua nu cuprinde nimic altceva decât tehnicile umane adaptate omului, adică σοφία, cuvânt care, luat în semnificația lui primară și fundamentală, desemnează tocmai „dibăcia” făurarului, agerimea, priceperea, ingeniozitatea

¹⁰ IRINEU DE LYON, *Adversus haereses*, IV, 18, 5-6: SChr 100, 611-613.

¹¹ IRINEU DE LYON, *Adversus haereses*, V, 2, 3: SChr 153, 35.

¹² IRINEU DE LYON, *Adversus haereses*, V, 2, 3: SChr 153, 37: „ἄρτος ἐπιδέχεται τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ”.

și îndemânarea sa¹³. Pentru a înțelege toată încărcătura teologică a cuvintelor lui Irineu de mai sus: „primind cuvântul lui Dumnezeu”, va trebui să ținem cont și de pasajele în care același Părinte al teologiei prezintă Fiul și Duhul ca și „Cuvântul” și „Înțelepciunea” prin care Tatăl a zidit toate făpturile¹⁴.

În toate aceste texte, care se completează și se ilustrează reciproc, sfântul Irineu are în mod incontestabil în vedere Marea Rugăciune Euharistică sau Canonul Sfintei Liturghii: expresia „epicleza lui Dumnezeu” (IV, 18, 5) nu poate însemna altceva decât invocația, rugăciunea adresată lui Dumnezeu pentru ca el să binevoiască a accepta, a sfinți și a consacra darurile care îi sunt oferite. Dar această „epicleză a lui Dumnezeu” este de asemenea „cuvânt al lui Dumnezeu” (V, 2, 3), adică cuvânt săvârșitor și eficient în gradul suprem, fiind rostit de Dumnezeu însuși – căci altfel cum să înțelegem genitivul τοῦ Θεοῦ? Aceasta înseamnă că în inima Marei Rugăciuni Euharistice a Bisericii este prezent și lucrează *sermo operatorius Christi*¹⁵, cuvântul săvârșitor al Logosului întrupat. Altfel spus, Marea Rugăciune Euharistică nu este pentru Irineu o oarecare invocație, ci o epicleză de la un capăt la altul, care conține în sine atotputernica intervenție a lui Dumnezeu¹⁶. Pentru sfântul Irineu întreaga Rugăciune Euharistică – de la început până la sfârșit –, este epicleză a lui Dumnezeu. El nu deosebește părți principale și părți mai puțin principale în Canon. Acesta formează un întreg care „reprezintă” recapitularea întregii economii a

¹³ Cf. Adelin ROUSSEAU, „Notes justificatives”, în IRINEU DE LYON, *Adversus haereses*, V: SChr 152, 214-215.

¹⁴ Cf. IRINEU DE LYON, *Contre les hérésies. Dénonciation et réfutation de la gnose au nom menteur*, II, 30, 9, Cerf, Paris 1991³, 253-254; *Ibidem*, III, 24, 2: SChr 211, 477; *Ibidem*, IV, 7, 4; 20, 1-4: SChr 100, 465; 627.

¹⁵ AMBROZIU DE MILANO, *Des Sacrements. Des Mystères. Nouvelle édition revue et augmentée de l'explication du Symbole*: SChr 25bis, 108-110 și 186-188.

¹⁶ Cf. Adelin ROUSSEAU, „Notes justificatives”, 213. Canonul euharistic, în acest caz, luat ca întreg liturgic, întemeiat pe atotputernica intervenție a lui Dumnezeu, pe acele cuvinte dumnezeiești ale Unuia-Născut, are putere sfințitoare și săvârșitoare. Oare nu este aceasta explicația pentru care Nicolae Cabasila nu folosește nicăieri termenul tehnic de epicleză, ci îl preferă pe cel de *rugăciune săvârșitoare* sau *sfințitoare* - τελεωτική εὐχή? Vezi cap. XXVII din NICOLAE CABASILĂ, *Tâlcuirea dumnezeieștii Liturghii*: PG 150, 425A și cap. XXIX: PG 150, 432A. Cf. Ioannis ZIZIOULAS, *Eucaristia e Regno di Dio*, Edizioni Qiqajon, Magnano (BI) 1996, 72ș.u.

mântuirii¹⁷, Euharistia desăvârșind toată creația. Ea este recapitularea mântuitoare săvârșită de Fiul lui Dumnezeu, recapitulare mereu în act¹⁸.

b) În al doilea rând, Euharistia, din aceeași voință a Tatălui, este prelungirea Întrupării. Acest adevăr al credinței Bisericii l-a pus în lumină deja sfântul Ignațiu de Antiohia. În *Epistola către Tralieni*, de exemplu, ne spune că „credința este trupul Domnului și caritatea sângele său”¹⁹. Credința Bisericii este întemeiată pe Întruparea Cuvântului constituită din „carne și spirit”, adică din natura umană și natura divină enipostaziate în Persoana Cuvântului. Numai credința și caritatea ne unesc cu Trupul și Sângele lui Cristos. Pentru sfântul Ignațiu credința este Cristos, iar caritatea este viața cea nouă pe care ne-o comunică Duhul Sfânt. Carnea lui Cristos, carnea sa adevărată, jertfită pentru noi este obiectul credinței creștinismului, iar sângele său vărsat pentru noi, prețul suprem al unei iubiri incoruptibile, este băutura sa²⁰. Pentru sfântul Ignațiu, Euharistia poate fi înțeleasă numai cristologic: este Trupul și Sângele lui Cristos, Cristos însuși, Cristos întreg. Euharistia nu poate fi privită independent de cristologie, ci ca pe Cristos însuși care mântuiește lumea și pe om, împăcându-ne cu Dumnezeu prin sine însuși. În Euharistie se recapitulează și este trăită întreaga taină a lui Cristos, mântuirea lumii. De aceea Euharistia, în natura ei intimă, cuprinde și o dimensiune escatologică²¹.

Dacă, așadar, unim cele două aspecte ale planului de mântuire al Tatălui, cel al creației și cel al Întrupării, ambele voite de Tatăl și realizate prin Cuvântul și Înțelepciunea sa, cum spunea sfântul Irineu, atunci trebuie să credem că Logosul nevăzut s-a manifestat în mod văzut în firea noastră pentru a-și împropria firea noastră, iar prin aceasta toată creația. Născut din Tatăl înaintea veacurilor a început să existe în timp pentru restaurarea omului și a creației potrivit

¹⁷ Cf. Eduard FERENȚ, *Euharistia, sacramentul sacrificiului lui Cristos*, Institutul Teologic Romano-Catolic Iași, Roma 1996, 90-92; 218-223. Cf. Alexandre SCHEMANN, *Euharistia. Taina Împărăției*, Anastasia, București 1993, 226-227.

¹⁸ Cf. Eduard FERENȚ, *Euharistia...*, 199 și 383-385. Cf. Nicolae CABASILĂ, *Tâlcuirea dumnezeieștii Liturghii*, IBMBOR, București 1997, 331-340.

¹⁹ IGNAȚIU DE ANTIOHIA, *Aux Tralliens*, VIII, 1: SChr 10, 101. Vezi trad. rom., Dumitru FECIORU, *Scrierile Părinților Apostolici*, IBMBOR, București 1995, 206.

²⁰ IGNAȚIU DE ANTIOHIA, *Aux Romains*, VII, 3: SChr 10, 117: „Vreau pâinea lui Dumnezeu, care este trupul lui Isus Cristos, Cel din sămânța lui David, iar ca băutură vreau sângele lui, care este dragoste nesticăcioasă”.

²¹ Cf. Eduard FERENȚ, *Euharistia...*, 88-90 și 340-341; IDEM, *Cristologia*, Presa Bună, Iași 1998, 259-269.

voinței mântuitoare a Tatălui. Toată această recapitulare a istoriei mântuirii se înfățișează în Euharistie, după cum vom vedea în cele ce urmează.

2. Rolul Fiului în Euharistie

Cuvântul veșnic al Tatălui, prin întruparea, moartea și învierea sa a realizat această recapitulare. Euharistia, cu toate acestea, ca memorial al întrupării, morții și învierii Domnului nu repetă sacrificiul crucii, după cum nu repetă nici celelalte evenimente istorice ale vieții lui Isus, dar le actualizează, le permanentizează în lucrarea sacramentală. Euharistia nu este o repetiție a unui eveniment trecut, nu este, cu alte cuvinte, o copie a unui eveniment trecut, ci actualizarea sacramentală a Jertfei unice a Crucii prin lucrarea simultană a Tatălui care o voiește, a Fiului care o execută și a Duhului Sfânt care o desăvârșește. Dar prezența și lucrarea lui Cristos în Euharistie nu pot avea loc decât *ἐν Πνεοῦματι*, în Duhul Sfânt, desfășurându-se într-o comunitate escatologică pe care Duhul o constituie într-un întreg, într-o unitate organică. Numai în cadrul eclezial al acestei adunări (sinaxe) are loc celebrarea Euharistiei: acest cadru eclezial e format din *ministerele structurale* ale hirotoniei (episcopatul, prezbiteratul și diaconatul) și din stările sau ordinele ecleziale care provin din „inițierea creștină”: starea celor botezați, miruiți, căsătoriți etc.

Aceasta este explicația pentru care în Canonul Roman ne rugăm astfel:

De aceea, Doamne, noi, slujitorii tăi și poporul tău sfânt, făcând memoria fericii pătimiri, a învierii din morți și a glorioasei înălțări la cer a aceluiași Fiu al tău, Domnul nostru Isus Cristos: oferim Maiestății tale preaslăvite, din darurile primite, jertfa curată, jertfa sfântă, jertfa nepătată, pâinea sfântă a vieții veșnice și potirul mântuirii eterne²².

Din această rugăciune reiese că Euharistia preia nu numai sacrificiul Crucii și învierea Domnului, dar și întruparea sa. Ambele sunt lucrarea Cuvântului întrupat și a Duhului Sfânt. Atât într-un caz cât și în celălalt cuvintele care le însoțesc²³ devin eficiente, săvârșitoare, prin lucrarea nevăzută a Logosului și a Duhului Sfânt, fiind și semnul vizibil al intervenției lor sfințitoare.

La Întruparea Logosului, cuvintele îngerului Gabriel²⁴ erau semnul vizibil și confirmarea lucrării dumnezeiești pe care Duhul Sfânt o săvârșea în sânul

²² MR, nr. 94, 452-453.

²³ Cf. Lc 1,34-35; Mt 26,28; Mc 14,22-25; Lc 22,19-20; ICor 11,22-25; In 6,51-58.

²⁴ Cf. Lc 1,26-38.

Fecioarei Maria împreună cu Cuvântul, care-și lucrează și el întruparea, luând trup din Fecioară. Ele, ca de altfel și în orice memorial liturgic, au devenit „act”, au devenit eficiente în virtutea lucrării comune și simultane a Logosului și a Duhului Sfânt.

La fel, în Euharistie, cuvintele operatoare, săvârșitoare ale lui Isus, aplicate cu intenție – *significantive* –, și cu credință de liturghisitor elementelor pâinii și vinului sunt semnul lucrării nevăzute pe care Cuvântul întrupat o săvârșește împreună cu Duhul Sfânt: prefacerea sau transsubstanțierea – *transsubstantiatio* –, substanței pâinii în Trupul jertfit și slăvit al lui Cristos și a substanței vinului în Sângele vărsat și glorificat al Domnului. Avem aici o lucrare dumnezeiască simultană: sfințirea darurilor se efectuează atât prin cuvintele instituirii, cât și prin epicleză, concepție și practică liturgică actuală în Biserica latină, care se pare că nu este contrazisă în chip categoric nici de Biserica Ortodoxă²⁵. Datorită cuvintelor săvârșitoare și sfințitoare ale lui Isus și lucrării tainice a Duhului Sfânt, nelipsitul Cooperator al Fiului, avem pe altar o lucrare dumnezeiască „simultană” tot atât de reală și de sfințitoare ca și Întruparea, ca și Învierea lui Cristos. Cuvintele săvârșitoare ale lui Isus pronunțate cu credință și *significantive* de liturghisitor, adică cu intenția de a face ceea ce intenționează să facă Biserica²⁶, unite cu lucrarea sfințitoare a Duhului Sfânt prefac elementele prezentate și aduse la altar, pâinea și vinul, în Pâinea cea răstignită, jertfită și imortalizată prin înviere. Cuvintele de instituire ale lui Isus Cristos sunt săvârșitoare și sfințitoare prin puterea Duhului Sfânt, a cărui lucrare nevăzută o manifestă. Sfânta Liturghie, așadar, nu este doar o reprezentare simbolică a pa-timii Domnului, ci constituie o jertfă în adevăratul sens al cuvântului, fiind

²⁵ Cf. Ene BRANIȘTE, *Explicarea Sfintei Liturghii...*, 214-215. Să se vadă și nota 28 de la pag. 215. Cele două teorii, „verbală” și „spirituală”, privind epicleza, trebuie întregite de concepția sintetică sau „teoria simultană”. În acest caz Canonul euharistic este privit ca un „întreg sacramental”. Cf. ANTONIE, Mitrop. Kievului, *Catehism creștin ortodox*, Sfânta Mănăstire Neamțu 1925, 105; Ene BRANIȘTE, *Explicarea Sfintei Liturghii...*, 215, nota 26.

²⁶ Cf. TOMA DE AQUINO, *Summa Theologiae*, III, q. 78, a. 1; PAUL PP. VI, *Litterae encyclicae Mystrium fidei de doctrina et cultu ss. Eucharistiae* (3 septembrie 1965): *EnchVat* 2, 427-432; INOCENȚIU PP. III, *Epistola Eius exemplo*: DS 794. Se poate vedea și CONCILIUL DIN FLORENȚA, *Decretum pro Armenis*: DS 1316; Eduard FERENȚ, „Euharistia și Biserica”, în *Euharistia în viața Bisericii*, ed. W.DANĂ, ARCB, București 2000, 139-148; IDEM, *Euharistia...*, 281-283.

numeric una și aceeași cu cea de pe Cruce, numai modul de a se jertfi fiind deosebit, adică nesângeros²⁷.

Făcând un pas mai departe, putem spune că jertfa euharistică este una nu numai cu jertfa Crucii, dar și cu jertfa adusă la Cina de Taină de Isus Cristos. Aceasta din urmă este jertfirea reală, dar anticipată și sacramentală, în chip nesângeros a Trupului care avea să se jertfească peste puțin timp, în chip dureros și sângeros pe cruce.

Acest adevăr l-a formulat nespus de clar dominicanul Etienne Lajeunie, zicând:

Cina, crucea și Liturghia nu sunt în esență decât o singură jertfă în unica persoană a Mântuitorului. Jertfa lui Isus se împlinește *în persoana sa*, printr-un act de iubire identic și continuu, prin dăruirea aceleiași prețioase materii: care era să fie jertfită (la cină), care s-a jertfit (pe cruce), care se jertfește (la Liturghie)... Același Isus, care se jertfește cu adevărat, în chip nesângeros la Cină, în chip sângeros pe cruce și iarăși în chip nesângeros la Liturghie. Astfel, din aceeași caritate izvorăsc cina, patima și Liturghia, și această unică iubire în aceste trei momente diferite ale timpului și ale spațiului efectuează aceeași jertfă, pentru iertarea păcatelor, prin jertfirea și oferirea aceluiași Trup și Sânge sub *trei stări diferite*: la Cină Trupul pătimitor și muritor, pe cruce Trupul pătimitor și murind, la Liturghie Trupul nepătimitor și nemuritor. Dar *starea* nu schimbă întru nimic esența lucrului și *în* identitatea persoanei lui Isus – întru care se realizează întreaga noastră răscumpărare –, noi avem în Euharistie identitatea și unicitatea jertfei sale²⁸.

Toată această teologie nu o vom înțelege până când nu ne vom da seama că Cristos este Răscumpărătorul omului și al lumii, pentru că este, în același timp, Dumnezeu și om. Misterele sale sunt evenimente mântuitoare, deoarece sunt simultan lucrări divine și umane aparținând unicei Persoane a Cuvântului. Explicația ultimă a eficacității operelor cristice de mântuire, ca și aceea a tainelor Bisericii care le continuă pe cele dintâi, este *constituția teandrică* a lui Cristos cu lucrarea divino-umană care emană din ea. Numai cu această condiție Cristos este cu adevărat autorul și mijlocitorul mântuirii, autorul Cinei de Taină, al

²⁷ Eduard FERENȚ, *Euharistia...*, 298-302. Teologia despre dumnezeiasca Euharistie, ca Taină și Jertfă, în timpul evului mediu, a Conciliului Tridentin și până astăzi am tratat-o special în cursul *Teologia sacramentală. I. Despre Sacramente în general. II. Euharistia în evul mediu și în epoca modernă*, Institutul Teologic Romano-Catolic, Iași 1999, 211-450.

²⁸ Etienne LAJEUNIE, OP., „La Messe, sa signification et sa valeur”, *La Vie spirituelle, ascétique et mystique* 22/2 (1940) 125-126.

sacrificiului Crucii și al Liturghiei. Prin această unire personală, natura umană realizează în mod desăvârșit scopul pentru care a fost împropriată și enipostaziată în Cuvânt. Ea este făcută părtașă de viața divină, în sensul că harul unirii ipostatice, propriu persoanei Cuvântului, devine principiul îndumnezeirii omenității asumate de Isus și a omenității tuturor acelor care sunt în comuniune cu Cristos. Prin jertfa vieții sale săvârșită sub impulsul Duhului etern²⁹, noi am fost reconciliați cu Dumnezeu și el a fost preamărit în mod desăvârșit și definitiv³⁰. Continuitatea dintre gestele divine mântuitoare săvârșite de Dumnezeu la diferitele niveluri ale istoriei mântuirii este garantată de identitatea Persoanei divine a lui Cristos, de unicul Subiect care lucrează în cele două naturi, umană și divină. Cuvântul este prezent și activ în diferitele etape ale istoriei mântuirii și constituie Subiectul subzistent și responsabil al minunățiilor mântuirii săvârșite de-a lungul istoriei: el este Cel care stă la originea universului, care lucrează de-a lungul istoriei umane și a istoriei lui Israel, care se întrupează din Maria și se naște la Betleem, care moare în carnea sa pe Cruce și învie a treia zi în aceeași carne, care lucrează în stare slăvită în Biserică și în Tainele acesteia, care este prezent în Euharistie și care se va întoarce vizibil la sfârșitul veacurilor pentru a duce la desăvârșire opera mântuirii în noi. Tocmai această unicitate și identitate a Persoanei divine a lui Cristos explică continuitatea gestelor salvifice în diferitele faze ale *historiae salutis*. Această identitate garantează și continuitatea actualității răscumpărării realizate de Cristos în istorie. Lucrările mântuirii pe care el le-a săvârșit o dată pentru totdeauna, în istorie sunt de fapt acțiuni personale ale Cuvântului dumnezeiesc. Cristos este de aceea centrul unității și al inteligibilității istoriei mântuirii și al tuturor fazelor sale.

Cristos este, așadar, *kairos*-ul central și decisiv al istoriei mântuirii. Specificul acestui *kairos*, îndeosebi al sacrificiului lui Cristos, care istoricește este deja trecut, constă în faptul că este o lucrare divino-umană, o acțiune care depășește legile timpului și ale spațiului. El poate să acționeze în mod eficient și astăzi, acum, în timpul nostru. Natura teandrică a vieții și a acțiunilor lui Cristos impune identitatea numerică a jertfei de pe Calvar, a Cinei și a Liturghiei, care continuă în mod unic Prezența și opera sa mântuitoare în timpul Bisericii. În aceste trei momente există un unic act sacrificial, care aparține aceluiași

²⁹ Cf. *Evr* 9,14.

³⁰ Cf. *Evr* 9,11-14,24-28. Cf. CONGREGAZIONE PER LA DOTTRINA DELLA FEDE, Dichiarazione *Dominus Iesus* (6 august 2000), Libreria editrice Vaticana, Città del Vaticano 2000, nr. 10-11, 14-16.

Subiect. Celebrând, aşadar, memorialul Paştelui lui Cristos, prezentificăm sacrificiul vieţii sale care a culminat pe Calvar şi în învierea sa glorioasă. Datorită jertfei Crucii şi glorificării sale, omenitatea sa slăvită revarsă asupra Bisericii, ca dintr-un izvor veşnic proaspăt, viaţa harului, viaţa mântuirii³¹. Euharistia este efectul Împărăţiei viitoare realizată deja în Cristos Domnul. În ea îşi are toată consistenţa, ceea ce face ca să fie „icoana” veacului ce va veni.

3. Rolul Duhului Sfânt în Euharistie

În Euharistie, Duhul Sfânt nu are nici un rol exclusiv, nici secundar, ci egal cu acela al Tatălui şi al Fiului. De fapt, lucrările în afară ale Treimii mântuitoare sau economice sunt comune. Fiind Euharistia o venire sacramentală a Domnului în mijlocul nostru, e clar că ea nu poate fi celebrată decât prin puterea Duhului Sfânt. După Rusalii, Tainele Bisericii aparţin acestei sfere de acţiune a lui Cristos Domnul şi a Duhului său.

a) Înainte de toate, Duhul Sfânt şi sfinţitor lucrează în fiinţa liturghisitorului, transformând-o şi abilitând-o pentru a putea sluji *in persona Christi*, în persoana lui Cristos. În Occident, sfântul Ciprian sublinia deja în timpul său:

Dacă Isus Cristos în persoană, Arhiepiscopul lui Dumnezeu Tatăl, s-a oferit pe sine însuşi ca jertfă şi a poruncit să facem aceasta în amintirea sa, e clar că preotul, reprezentant al lui Cristos, este singurul care imită ceea ce a făcut Cristos şi numai atunci oferă în Biserică jertfa adevărată şi totală Tatălui, când oferă ceea ce a oferit Cristos³².

Dar ce înseamnă expresia *in persona Christi*? Acţionând ca reprezentant al lui Cristos, preotul nu-l înlocuieşte pe Domnul. Aşa ceva ar fi şi imposibil şi absurd. A acţiona în persoana lui Cristos înseamnă a se bucura de specifică şi sacramentală identificare cu Preoţia Preaînaltului şi veşnicului Arhiepiscop, Isus Cristos, care rămâne lucrătorul principal şi unicul Subiect al jertfei sale³³, în care nimeni nu-l poate înlocui. Numai el poate fi adevărata şi efectivă jertfă de

³¹ Cf. Carlo ROCCHETTA, *I sacramenti della fede...*, 76-86; Ioannis ZIZIULAS, *Eucaristia e Regno di Dio*, 18-21; VASILE CEL MARE, *De Spiritu Sancto*, 27, 66: PG 32, 192A; SChr 17 bis, 484-485.

³² CIPRIAN DE CARTAGINA, *Epistola* 63, 14: CSEL 3, 701-717. Cf. Eduard FERENŢ, *Euharistia...*, 102.

³³ Cf. IOAN PAUL PP. II., *Epistula Dominicae cenae* (24.II.1980), 8: EnchVat 7, 186; SACRA CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, *Epistula Sacerdotium ministeriale* (6. VIII.1983), 4: EnchVat 9, 390-391; DS 802.

ispășire pentru păcatele noastre și pentru acelea ale lumii întregi³⁴. Numai jertfa sa are capacitatea de expiere înaintea Preasfintei Treimi, înaintea sfințeniei sale supreme. Această abilitare sacramentală a ministrului pentru a acționa în persoana lui Cristos este lucrarea harului Duhului Sfânt, fiind Preoția o putere de a sluji cele sfinte. Preotul nu lucrează ca om în sfintele Taine, ci Cristos lucrează cu Duhul Sfânt, prin preoția preoților săi. În Orient, sfântul Simeon al Tesalonicului spune că însuși Cristos este Cel ce aduce și Cel adus, Cel ce jertfește și Cel jertfit, Cel primit și Cel împărțit. Tot el este Cel care lucrează prin preot, împreună cu Tatăl și cu Duhul Sfânt³⁵.

Sfântul Ioan Gură de Aur, care vorbește cu o mie de ani înainte de episcopul Tesalonicului, învață același lucru:

Căci nu omul este cel ce face ca cele puse înainte să se prefacă în Trupul și Sângele lui Cristos, ci însuși Cristos cel răstignit pentru noi. Preotul care pronunță cuvintele acelea are de îndeplinit un rol. Preotul, reprezentantul lui Cristos, pronunță acele cuvinte, dar puterea și harul sunt ale lui Dumnezeu. „Acesta este trupul meu”, zice el. Acest cuvânt prefăce cele puse înainte. Și după cum cuvântul acela, care zice: „Creșteți și vă înmulțiți și umpleți pământul” a fost rostit o singură dată, de la Acela (de la Cristos) până astăzi și până la venirea lui, efectuează jertfa la fiecare Sfântă Masă, în biserică³⁶.

Preotul, așadar, este persoana care a primit de la Duhul Sfânt configurarea ființială cu Cristos, recerută de săvârșirea tainelor. Prin slujirea sa, Duhul Sfânt lucrează în mod tainic împreună cu Domnul și cu Tatăl efectul Euharistiei³⁷.

b) În al doilea rând, Duhul Sfânt lucrează și asupra elementelor aduse la altar. Acesta este scopul epiclezei prezent în Canonul Roman ca și în celelalte Rugăciuni Euharistice conținute în Misalul Roman³⁸. Numai Prezența sa sfântă și sfințitoare, nicidecum separată de ființa Tatălui și a Fiului realizează identitatea dintre jertfa Crucii, Cina de Taină și jertfa Euharistică. Dacă în economia sacramentală a Bisericii elementele pâinii și vinului, ale apei și uleiului, ale

³⁴ Cf. *1 In* 2,2; 4,10.

³⁵ Cf. SIMEON AL TESALONICULUI, *Tâlcuire despre dumnezeiescul lăcaș*: PG 155, 737.

³⁶ IOAN GURĂ DE AUR, *De prodizione Iudae*, homilia 1, 6: PG 49, 380; cf. IDEM, *In Matthaum homilia*, 82, 5: PG 58, 744; PAUL PP. VI., *Litterae encyclicae Mysteriorum fidei*: EnchVat 2, 428. Se poate vedea și mărturia sfântului AMBROZIU DE MILANO, *Des Sacraments*: SChr 25 bis, 108-112. Cf. Eduard FERENȚ, *Euharistia...*, 94-95 și 291-292.

³⁷ Cf. ISIDOR DE SEVILLA, *Etymologiae*, VI, 19, 40-41: PL 82, 255.

³⁸ Cf. *MR*, nr. 90, 451; nr. 110, 461; nr. 103, 457; nr. 119, 468. Cf. Eduard FERENȚ, *Euharistia...*, 283-285; 330; 337-339.

impunerii mâinilor și ale promisiunii sponsale devin purtătoare ale Prezenței lui Cristos și ale lucrării sale mântuitoare, aceasta se datorează în mod radical puterii sfințitoare a Duhului Sfânt care transformă tot ceea ce atinge, desăvârșind în noi lucrarea lui Cristos³⁹.

Au rămas celebre cuvintele sfântului Ambroziu adresate neofiților:

De aceea ți s-a spus să nu crezi numai în ceea ce vezi, ca nu cumva să spui și tu: acesta este marele mister pe care ochiul nu l-a văzut, urechea nu l-a auzit și nici la inima omului nu s-a urcat? Eu văd aici apa pe care o vedem în fiecare zi: ea mă poate purifica din moment ce deseori m-am scufundat în ea fără nici un rezultat? Înțelegi acum că apa nu purifică fără Duhul Sfânt?⁴⁰

În sacramele nu trebuie să căutăm cursul natural al lucrurilor, al elementelor, deoarece harul depășește firea. Pentru a ne face să înțelegem că Taina Tainelor, Sfânta Euharistie, nu poate fi cunoscută cu mintea firească și nici cu cele mai noi și performante tehnici, același episcop ne spune și nouă:

De ce cauți ordinea firii în Trupul lui Cristos, când Domnul Isus s-a născut în afara cursului naturii? Așadar este adevărata carne a lui Cristos, carnea care a fost răstignită, care a fost îngropată, ea este cu adevărat sacrament (...)
*Sed nullus hic naturae ordo ubi excellentia gratiae*⁴¹.

Euharistia, așadar, asemenea Întrupării Cuvântului din Fecioară, asemenea apeii regeneratoare de la Botez este lucrarea Duhului Sfânt.

c) Lucrarea Duhului Sfânt, în al treilea rând, continuă în cei care s-au împărtășit sacramental, deoarece el coboară nu numai asupra „acestor daruri pe care le oferim”, dar și asupra noastră, asupra celebrantului și asupra „adunării euharistice”, asupra credincioșilor adunați în biserică. Acest moment este exprimat de epicleza de comuniune, prin care implorăm plinătatea harului Duhului Sfânt. Ne rugăm ca el, care a transformat împreună cu Logosul întrupat elementele pâinii și vinului în Trupul și Sângele lui Cristos, să ne transforme și pe noi în unitatea desăvârșită a Trupului Domnului, în „comuniunea sfinților”.

Sfântul Toma de Aquino, vorbind despre sacramentul Euharistiei, după ce spune că *Eucharistia vero est quasi consummatio spiritalis vitae, et omnium*

³⁹ Cf. CIRIL DE ALEXANDRIA, *Catecheses mystagogicae*, V, 7: PG 33, 1115; trad. italiană de Eliseo BARBISAN, *Le Catechesi di San Cirillo di Gerusalemme*, Paoline, Alba 1977², 448.

⁴⁰ AMBROZIU DE MILANO, *Des Sacrements*: SChr 25 bis, 165.

⁴¹ AMBROZIU DE MILANO, *De Mysteriis*, IX, 52-53; IX, 59: SChr 25bis, 187-188; 193.

sacramentorum finis (Euharistia este încununarea vieții spirituale și ținta tuturor celorlalte taine), adaugă aceste cuvinte:

Între alimentul material și cel spiritual există această diferență: alimentul material este asimilat (este transformat) în substanța celui care îl consumă (...). Alimentul spiritual, dimpotrivă, transformă omul în el însuși: *sed alimentum spirituale convertit hominem in seipsum*, după cuvintele sfântului Augustin (*Confesiuni* 1, 7., c. 10): *Nec tu me mutabis in te, sicut cibum carnis tuae: sed tu mutaberis in me* (nu mă vei muta pe mine în tine, ca hrană a trupului tău, ci tu vei fi mutat în mine)⁴².

Domnul din Euharistie lucrează, așadar, împreună cu Duhul Sfânt și în inimile credincioșilor. Omenitatea slăvită a Cuvântului întrupat prezentă și deviață-făcătoare în Euharistie este izvorul preacurat al râurilor de apă vie, al limfei dumnezeiești, care începe să circule în ființa celor care s-au împărtășit. Datorită sacrificiului lui Cristos la care participă cei care-l primesc pe Domnul real și substanțial, împărtășindu-se din acest Sânge consacrat și vărsat sub imboldul Spiritului etern, Duhul Sfânt va țâșni și se va răspândi în ființa celor care s-au împărtășit sacramental, pentru a-i sfinți în adevăr, adică efectiv și real⁴³. Primind Preasfântul Sacrament al Altarului, primim și pârga incoruptibilității, confirmarea credinței noastre și scara înălțării noastre spre Dumnezeu⁴⁴. Duhul este Cel care ne dăruiește Viața, Cel care ne împarte din bogăția vieții sale, Cel care este izvorul sfințeniei noastre, Lumina inteligentă care ne conduce la cunoașterea Treimii Preasfinte prin însăși binefacerile ce ni le face. Lucrările sale sunt multiple și de-o valoare negrăită, toate având ca scop revelarea tainei lui Cristos și participarea noastră la ea. În lumina lui vedem Lumina, adică în iluminarea sa vom vedea adevărata lumină care luminează pe orice om. Această iluminare a ființei noastre de către Duhul Sfânt este o intensificare a îndumnezeirii începute la Botez. Un început nespus de sfințitor. Dacă pârga Duhului Sfânt este atât de bogată, ce va fi atunci plinătatea Întregului⁴⁵? Să nu uităm că Duhul Sfânt pe care ni-l dăruiește Domnul prin Dumnezeiasca Euharistie este sfânt și sfințitor, e Cel care are în el însuși sfințenia, Cel care o are din fire și

⁴² TOMA DE AQUINO, *Summa Theologiae*, III, q. 73, a. 3.

⁴³ Cf. *In* 17,19; *2Cor* 1,21.

⁴⁴ Cf. IRINEU DE LYON, *Adversus haereses*, III, 24, 1-2: SChr 211, 471-475; Eduard FERENȚ, *Pneumatologia. Duhul Sfânt, Domnul și de-viață-Făcătorul*, ARCB, București 1999, 290ș.u.

⁴⁵ Toată lucrarea sfințitoare a Duhului Sfânt în noi se poate vedea în Eduard FERENȚ, *Pneumatologia...*, 377-388.

în mod substanțial, ceea ce face ca să ne sfințească nu în calitate de slujitor, ci prin el însuși. Prin ea ne poartă la Treime, căci izvorul ei, impulsul, îi revine Tatălui, lucrarea sau execuția îi revine Fiului, iar Duhului desăvârșirea⁴⁶.

Din cele spuse reiese, așadar, că celebrarea Memorialului Paștelui este locul unde se desfășoară cu maximum de realism și de intensitate lucrarea tainică a Duhului Sfânt în Biserică. Prin Pâinea și Vinul euharistizate omul este transformat nu numai în sufletul său, dar și în trupul său: viața cea nouă a Celui înviat îl pătrunde până și în trupul său muritor, întipărend deja în el semnele învierii.

Cu toate acestea, deși lucrarea Duhului Sfânt în noi ajunge la maximum de intensitate în momentul în care ne împărtășim cu Trupul și Sângele Domnului, el nu-l înlocuiește niciodată pe Isus Cristos în Euharistie. Niciodată opera pascală nu trece pe planul al doilea, ca și cum ea n-ar fi decât condiția care i-ar fi îngăduit Duhului să lucreze de acum încolo. Ea rămâne totdeauna în plin centru al economiei vieții celei noi. Numai în interiorul acesteia se desfășoară atotputernicia harului Duhului Sfânt.

d) În sfârșit, Euharistia mai are un profund raport cu Duhul Sfânt: ea nu este doar o manifestare proprie a prezenței Duhului Sfânt activ în Biserică, ci ni-l și dăruiește. Ceea ce teologia occidentală numește *res sacramenti*, realitatea nevăzută a tainei, este efectul propriu al sfințelor sacrameinte, adică tocmai darul Duhului Sfânt, Darul escatologic prin excelență. Din acest punct de vedere, Sfânta Liturghie nu este numai o lucrare a Domnului în Duhul Sfânt, ci și o Rusalie permanentă. Din ea iese pururi izvorul apei vii suitoare spre viața veșnică. Din Trupul slăvit al Domnului, adevăratul templu al lui Dumnezeu, izvorăște apa vieții⁴⁷.

Epicleza sacramentală nu privește numai actualizarea în Biserică a evenimentului pascal al mântuirii, ci și venirea Duhului Sfânt în credincioși. Prefacerea darurilor se efectuează în vederea sfințirii și îndumnezeirii credincioșilor, lucrare proprie Duhului Sfânt. El intervine în însăși ființa noastră, ceea ce face ca să ne putem adresa lui Dumnezeu, numindu-l cu îndrăzneală de fii Tată, „Abbà”⁴⁸. Sălășluindu-se în ființa noastră, interiorizează în noi opera lui Cristos. După cum în Treimea teologică sau imanentă Duhul Sfânt este *nexus*

⁴⁶ Cf. Eduard FERENT, *Antropologia creștină. Despre har*, Presa Bună, Iași 1997, 277-285.

⁴⁷ Cf. *In* 4,18; *Ap* 22,17. Cf. SACRA CONGREGATIO RITUM, *Instructio Eucharisticum mysterium* (=EM), 38: EnchVat 2, 1338; VASILE CEL MARE, *De Spiritu Sancto*, 27, 66: SChr 17bis, 487.

⁴⁸ *Rom* 8,14-17; *Gal* 4,4-7.

amoris, legătura carității, tot astfel prin Taina Euharistiei cu care ne-am împărtășit, înfăptuiește comuniunea noastră cu Tatăl și cu Fiul, întemeind astfel și *communio sanctorum*, comuniunea sfinților⁴⁹.

4. Euharistia este și Taina Bisericii

Euharistia nu este numai Taina Preasfintei Treimi, ci și Taina Bisericii. Cristos Domnul a instituit sacrificiul euharistic al Trupului și Sângelui său și l-a încredințat ca memorial al patimii și al învierii sale Bisericii, Mireasa sa preaiubită, spre a-l celebra⁵⁰.

Celebrarea Liturghiei ca lucrare comună a Tatălui, a lui Cristos și a Duhului Sfânt, ca și a Poporului lui Dumnezeu constituit ierarhic reprezintă centrul vieții creștine în Biserică. În ea se găsește culmea acțiunii cu care Dumnezeu sfințește lumea în Cristos și a cultului pe care oamenii îl dau Preasfintei Treimi. Însuși sacrificiul euharistic este izvorul și culmea întregului cult al Bisericii și al întregii vieți creștine. La acest sacrificiu de mulțumire, de ispășire, de rugăciune de cerere și de laudă credincioșii participă mai deplin, când nu numai că oferă Tatălui din toată inima, în unire cu preotul, Jertfa Preasfântă și, în ea, pe ei înșiși, dar și primesc Victima însăși în sacrament⁵¹.

Toți creștinii sunt îndemnați să venereze acest Preasfânt Sacrament, aducând astfel cultul de lătrie, de adorare, datorat exclusiv lui Dumnezeu. Acest Preasfânt Sacrament nu trebuie să fie mai puțin adorat, pentru motivul că a fost instituit de Cristos Domnul pentru a fi primit, deoarece în Sacramentul care este păstrat în tabernacol după celebrarea Sfintei Liturghii este prezent substanțial Domnul însuși, datorită acelei prefaceri a pâinii și a vinului care, conform învățaturii conciliului Tridentin se numește în mod nespul de just transsubstanțiere. E necesar să considerăm misterul euharistic în ansamblul său, atât în actul celebrării Sfintei Liturghii cât și în cultul sfințelor Specii, care sunt păstrate după celebrarea Liturghiei pentru a extinde harul sacrificiului⁵².

Dumnezeiasca Euharistie, ca Taină a credinței și Taină a Bisericii este mai presus de minte. De aceea modul nostru de a gândi despre Euharistie trebuie să

⁴⁹ Cf. Jean Marie R. TILLARD, OP., „L'Eucharistie et le Saint-Esprit”, *NRT* 4 (1968) 363-387.

⁵⁰ Cf. CONCILIUL AL II-LEA DIN VATICAN, Constitutio de sacra liturgia, *Sacrosanctum concilium* (4.XII.1963) (= SC), 47: EncVat 1, 83.

⁵¹ Cf. *EM*, 3, e: EncVat 2, 1300.

⁵² *EM*, 3, f: EncVat 2, 1302.

se acorde cu Euharistia și cu învățătura Bisericii despre ea. Unitatea credinței este condiția esențială pentru împărtășania euharistică. Ea este formal și comunitar exprimată în recitarea Simbolului care, asemenea Euharistiei, ne conduce spre viitor, spre *eschata*, spre realitățile împlinirii vieții noastre umane și creștine. Euharistia anticipă apartenența oamenilor și a fapturilor la Ierusalimul ceresc. Ea ne dezvăluie astfel deplin natura sa escatologică. Liturgia euharistică este cerul pe pământ. În ea, Cuvântul care și-a asumat carnea pătrunde materia cu o potențialitate salvifică: acolo creația comunică fiecăruia în parte puterea pe care i-a conferit-o Cristos. Materia însăși devine teoforică⁵³.

Învățătura Bisericii despre Euharistie ne este deja cunoscută din cele spuse anterior. Voiesc totuși să subliniez din nou un principiu dogmatic fundamental, acela care se referă la miniștrii sfintei Euharistii. Referindu-se la acest aspect, după ce enunță punctele fundamentale dogmatice despre această Taină a Tainelor, Congregația Riturilor spune următoarele în Instrucția *Eucharisticum mysterium*:

Celebrarea euharistică săvârșită în timpul Liturghiei este nu numai lucrare a lui Cristos, dar și a Bisericii. În ea, de fapt, Cristos, perpetuând de-a lungul veacurilor în mod nesângeros sacrificiul săvârșit pe cruce, prin intermediul slujirii preoților, se oferă Tatălui pentru mântuirea lumii. Biserica, mireasa și slujitoarea lui Cristos, împlinind cu el oficiul de preot și hostie, îl oferă Tatălui și împreună se oferă întregă cu el: *eum Patri offert et simul seipsam totam offert cum eo*.

Astfel, Biserica, mai ales în Marea Rugăciune Euharistică, împreună cu Cristos, mulțumește Tatălui, în Duhul Sfânt, pentru toate bunurile pe care în creație și, în mod deosebit, în misterul pascal le dăruiește oamenilor, implorându-l să vie împărăția sa.

De aceea nici o Liturghie, ca de altfel nici un act liturgic, nu este acțiune pur privată, ci celebrare a Bisericii, întrucât este societate constituită din diferite ordine și funcții, în care fiecare acționează conform propriului ordin și propriilor oficii⁵⁴.

În aceste rânduri dense și bogate în teologie întâlnim atât dimensiunea cosmică cât și cea escatologică a Sfintei Liturghii celebrate de Biserică. În aceasta, *Instrucția despre Misterul Euharistic* deosebește diferite „ordine” și

⁵³ Cf. IOAN PAUL PP. II, Epistula apostolica *Orientalis lumen* (2.V.1995), 10-11: EnchVat 14, 2583-2587.

⁵⁴ *EM*, 3, c-d: EnchVat 2, 1298-1299. Cf. IOAN PAUL PP. II, Adhortatio apostolica post-synodalis *Christifideles laici* (30.XII.1988), 14: EnchVat 11, 1647-1653; 21-31: EnchVat 11, 1685-1740.

„stări” ecleziale. În Biserică, există din instituție divină ministerele structurale sau slujirile ecleziale, treptele de slujire care provin din hirotonie. Aceste trepte ierarhice distincte sunt: episcopatul, prezbiteratul și diaconatul, ministere existențial unite cu o comunitate locală. În Biserică, nu există slujiri în absolut, independente de „adunarea în Biserică”. Aceste ministere structurale conțin o alteritate relațională, o interdependență de slujiri ecleziale.

Din aceste trei ministere, numai episcopatul și prezbiteratul au primit puterea de a celebra Sfânta Liturghie. Dar și din acest punct de vedere trebuie să reținem că:

Sfânta Euharistie este o lucrare sfântă și sacră, deoarece în ea este continuu prezent și lucrează Cristos, „sfântul lui Dumnezeu”, uns de Duhul Sfânt, consacrat de Tatăl, pentru a-și da viața și pentru a și-o relua, fiind Arhiereul Noii Alianțe. Este el, de fapt, Cel care, reprezentat fiind de preot, își face intrarea în sanctuar și vestește evanghelia sa. El este „Cel ce oferă și Cel oferit, consacratul și consacratul”. Lucrare sfântă și sacră, deoarece constă din sacrele specii, care sunt „sfintele sfinților”, adică din „realitățile sfinte – Cristos Cel sfânt –, date sfinților”, după cum cântă toate liturgiile din Orient în momentul în care se înalță pâinea euharistică pentru a invita credincioșii la Cina Domnului⁵⁵.

Preotul oferă preasfânta jertfă „în persoana lui Cristos”, dar subiectul principal al acestui sacrificiu este numai Cristos. El și numai el este victima de ispășire a păcatelor noastre. În Euharistie, cel care oferă și care este oferit, adevăratul celebrant, este Cristos, mai exact Cristos înviat, așa precum va veni în slava sa în ultima zi, iar cei care celebrează liturgia nu sunt decât *icoane* ale lui Cristos escatologic, ceea ce face ca onoarea dată „icoanei” să treacă la Cel care este reprezentat, la Prototip⁵⁶. Dar între treptele de slujire liturgică episcopul „trebuie considerat ca marele preot al turmei sale, de la care provine și depinde în mod real viața credincioșilor săi în Cristos”⁵⁷.

În Biserica locală, episcopul este cel care prezidează celebrarea Euharistiei, chiar și atunci când preoții îl înlocuiesc în comunitățile parohiale:

De aceea toți trebuie să dea cea mai mare importanță vieții liturgice a diecezei, ce se desfășoară în jurul episcopului, mai ales în biserica sa catedrală: toți trebuie să fie convingși că manifestarea principală a Bisericii este participarea deplină și activă a întregului popor sfânt al lui Dumnezeu la ace-

⁵⁵ IOAN PAUL PP. II, Epistula *Dominicae cenae* (24.II.1980), 8: EnchVat 7, 184.

⁵⁶ Cf. VASILE CEL MARE, *De Spiritu Sancto*, 18, 45: SChr 17bis, 406-407; DS 601.

⁵⁷ SC, 41: EnchVat 1, 72.

leași celebrări liturgice, mai ales la aceeași Euharistie, într-o singură rugăciune, la același altar la care prezidează episcopul înconjurat de prezbiteriul său și de ceilalți miniștri⁵⁸.

Deoarece, în Biserica sa, episcopul nu poate să prezideze personal, totdeauna și pretutindeni, întreaga sa turmă, el numește un păstor anume, un preot paroh sau vicar, care să-i țină locul în comunitățile parohiale. Viața liturgică a parohiei se va desfășura, așadar, în comuniune cu episcopul pe care preoții liturghisitori îl vor pomeni la Sfânta Liturghie. Pot exista membri ai Bisericii mai sfinți decât Episcopul, cu toate acestea nu sunt pomeniți în primul loc, deoarece trupul Bisericii locale are numai un cap, un păstor: episcopul. Cei vii se mântuiesc numai uniți cu propriul episcop, în afara lui neavând relație cu Trupul lui Cristos, oferit „pentru viața veșnică”. Cine nu comemorează episcopul propriu în acest moment al Euharistiei se șterge pe sine din catalogul celor vii. Din același motiv, o Euharistie care nu este celebrată în numele episcopului local este fără semnificație salvifică pentru cei ce-o celebrează. În calitate de colaboratori ai episcopului, preoții vor trăi în comuniune cu el în mod deosebit în viața liturgică⁵⁹.

Dar în afara ministerelor structurale stabilite în Biserică prin hirotonie, mai există și stările ecleziale, anumite „ordine” bisericesti, care revin laicilor prin inițierea creștină. *Ordo* este legat de *ordinatio*, fiind o reală consacrare săvârșită de Duhul Sfânt prin intermediul celor trei Taine ale inițierii creștine, Botezul, Mirul și Euharistia. Aceste Taine creează anumite stări ecleziale sau ordine, cărora le corespund daruri și slujiri specifice. Să nu uităm că Botezul însuși este o *ordinatio*, o consacrare, o hirotonie, prin aceea că include o impunere a mâinilor cu invocarea Duhului Sfânt și încorporarea celui botezat la un *ordo*, la o „ordine” sau stare eclezială determinată. Botezul și Mirul sunt „ordinațiunea” laicilor, deoarece „laicul” nu este „nehirotonitul”, după cum se spune de obicei, ci acela care prin Botez și Confirmațiune este un membru normal al Sinaxei Euharistice, cu toate drepturile și obligațiile care decurg din aceasta. Aceste două Taine erau unite cu Euharistia în Biserica primară, așa încât nu puteau fi concepute separate de ea, ca de altfel nici ordinațiunile.

⁵⁸ SC, 41: EnchVat 1, 73.

⁵⁹ Cf. CONCILIUL AL II-LEA DIN VATICAN, Decretul despre oficiul pastoral al episcopilor în Biserică, *Christus Dominus*, 30: EnchVat 1, 652; Ioannis ZIZIOLAS, *Eucaristia e Regno di Dio*, 60. Cf. Alexandre SCHMEMANN, *Euharistia. Taina Împărăției*, Anastasia, București 1993, 99-104.

Laicii, așadar, aparțin propriului lor rang – *taxis* –, în Biserică. Fiecare botezat dobândește în Biserică o ființă de comuniune și, prin urmare, de adevărată viață. Participarea și aplicarea existenței lui Cristos la propria existență individuală devine, astfel, tot una cu realizarea comunității Bisericii locale. E ceea ce ne învață Conciliul al II-lea din Vatican:

Cristos Domnul, Arhiereu luat din mijlocul oamenilor, a făcut din noul popor o împărăție de preoți pentru Dumnezeu, Tatăl său. De fapt, botezații, prin noua naștere și ungerea Duhului Sfânt sunt consacrați pentru a forma o locuință spirituală și o preoție sfântă, pentru a oferi, prin toată activitatea lor de creștini, jertfe spirituale... și stăruind în rugăciune și laudându-l împreună pe Dumnezeu, să se ofere pe ei înșiși drept jertfă vie, sfântă, plăcută lui Dumnezeu, să dea mărturie despre Cristos pretutindeni, iar celor ce le-o cer, să le dea seamă de speranța vieții veșnice aflată în ei.

Preoția comună a credincioșilor și preoția ministerială sau ierarhică, deși se deosebesc esențial și nu numai în grad, sunt cu toate acestea orânduite una spre cealaltă, deoarece atât una cât și cealaltă, fiecare în modul său propriu participă la unica preoție a lui Cristos. Preotul ministerial (hirotonit), prin puterea sacră cu care este investit, formează și conduce poporul sacerdotal, celebrează jertfa euharistică în persoana lui Cristos și o oferă lui Dumnezeu în numele întregului popor; iar credincioșii, în puterea preoției lor regale, participă la Jertfa euharistică și își exercită preoția prin primirea sacramentelor, prin rugăciune și mulțumire, prin mărturia unei vieți sfinte, prin abnegație și caritate activă⁶⁰.

Ambele preoții, ministerială și botezuală, sunt reale participări la Preoția lui Cristos. El este cel care a oferit în el însuși tot ceea ce știa că este necesar pentru înfăptuirea răscumpărării noastre, el care este în același timp preot, sacrificiu, Dumnezeu și templu. Este Preotul Preaînalt al Alianței Noi prin intermediul căruia am fost reconciliați; Victima care ne reconciliază; Dumnezeu cu care am fost împăcați; templu în care am fost reconciliați. Cu toate acestea, ca preot, sacrificiu și templu era om. Ca Dumnezeu nu era o singură Persoană, deoarece Cuvântul săvârșea lucrarea răscumpărării noastre în afară, în economie, împreună cu Tatăl și cu Duhul Sfânt. Lui, în timpul Bisericii,

⁶⁰ LG, 10: EnchVat 1, 311-312. Cf. Eduard FERENȚ, *Misterul Bisericii în lumina Conciliului Vatican II*, Institutul Teologic Romano-Catolic Iași, Iași 1991, 140-173. Cf. TOMA DE AQUINO, *Summa Theologiae*, III, q. 22, a. 4. Teologia participării preoției lui Cristos de către Biserică o găsim prezentată de CONGREGAȚIA PENTRU APĂRAREA CREDINȚEI, *Declaratio Mysterium Ecclesiae* (24.VI.1973), 6: EnchVat 4, 2582-2587.

împreună cu Tatăl și cu Duhul Sfânt cu care este un singur Dumnezeu, Sfânta Biserică nu încetează să-i ofere în orice parte a globului sacrificiul Pâinii și al Vinului cu credință și iubire.

În acest sacrificiu al Trupului și al Sângelui lui Cristos constă toată Euharistia noastră, toată mulțumirea, lauda și ruga pe care o înălțăm spre Tatăl, în Duhul Sfânt.

Ce raport au credincioșii cu acest unic Sacrificiu al Noii Alianțe? Și ei îl oferă Tatălui și Fiului și Duhului Sfânt, unicului Dumnezeu Treime, asociați fiind de preotul celebrant la celebrarea Euharistiei. Ca să poată oferi și ei Tatălui acest cult unic al lui Cristos au fost inserați prin Botez în misterul lui Cristos. Incorporarea lor la Trupul lui Cristos s-a realizat prin ungerea lor ființială și spirituală de către Duhul Sfânt. Tocmai această ungere sau consacrare i-a făcut apti să ofere Tatălui însuși cultul lui Cristos potrivit capacității lor specifice sacramentale. Această ungere duhovnicească „îi adună în Biserică”, îi formează și-i face Popor și Comunitate sacerdotală. Datorită ei, preotul hirotonit, a cărui preoție botezuală a fost desăvârșită de o altă Taină pe care nu o are credinciosul numai botezat și miruit, îi asociază Jertfei Euharistice. „Celebrarea liturgică, de fapt, nu este o acțiune sacră rezervată doar clerului, dar aparține întregii adunări”⁶¹.

În virtutea acestei inserări reale în misterul lui Cristos și a acestei asocieri sacramentale înfăptuită de cel care are și Preoția ministerială:

Toate faptele, rugăciunile și inițiativele apostolice, viața conjugală și familială, munca lor cotidiană, relaxările spirituale și trupești, dacă sunt săvârșite în Duhul Sfânt, chiar și neplăcerile vieții dacă sunt suportate cu răbdare, devin sacrificii spirituale plăcute lui Dumnezeu prin Isus Cristos, care, în celebrarea Euharistiei, sunt oferite cu pietate Tatălui împreună cu Jertfa Trupului Domnului. Astfel și laicii, acționând pretutindeni cu sfințenie ca adoratori, îi consacră lui Dumnezeu lumea însăși⁶².

Dintre toate Tainele, Euharistia este aceea care poartă la plinătate inițierea creștină, conferind exercițiului preoției comune acea formă sacramentală și eclezială care-o leagă de Preoția ministerială structurală. Astfel, și în viața celui

⁶¹ IOAN PAUL PP. II, Adhorratio apostolica post-synodalis *Christifideles laici* (30.XII.1988): EnchVat 11, 1693.

⁶² LG, 34: EnchVat 1, 373. Cf. IOAN PAUL PP. II, Epistula *Dominicae cenae*, 9: EnchVat 7, 190-198; Salvatore MARSILI, OSB., „La liturgia culto della Chiesa”, în *Anàmnesis*, I, 124-136.

botezat și miruit cultul euharistic devine centrul și scopul întregii vieți sacramentale.

Concluzie

Sfânta Euharistie este, așadar, icoana Împărăției lui Dumnezeu, Taina în care se desfășoară recapitularea creației și a omenirii conform planului voit de Tatăl, executat de Fiul și desăvârșit de Duhul Sfânt.

Ea a fost instituită de Isus la Cina de Taină pentru a perpetua Prezența sa mântuitoare printre noi până la sfârșitul veacurilor, dar mai ales pentru a permanentiza comuniunea noastră cu el. Ca Taină a Tainelor, la Dumnezeiasca Euharistie nu putem participa decât prin credință. Numai prin credința în cuvântul său avem acces la realitatea Prezenței sale mântuitoare.

Euharistia, ca de altfel și celelalte Taine, se realizează în Biserică, înainte de toate, prin cuvintele săvârșitoare și sfințitoare ale lui Isus Cristos și prin lucrarea simultană a Duhului Sfânt, iar în al doilea rând, prin intermediul unor elemente smerite, cum sunt apa, uleiul, pâinea, vinul, impunerea mâinilor etc. Cine se oprește la aparențele acestor semne sacre nu constată nimic extraordinar în ele. Privirea trupească, chiar când este ajutată de microscop ori de cele mai noi experiențe cu carbon, ca și cea a sufletului omenesc nu descoperă sub vălul acestor chipuri realitățile cerești conținute în ele. Omul trupesc – *homo carnalis* –, lipsit de harul Duhului Sfânt, privește elementele numai din exterior. Neținând cont de Subiectul divin care lucrează în și prin ele pentru a săvârși o nouă ființă sacramentală, în cazul Botezului, de exemplu, nu vede decât apa obișnuită vărsată peste trupul celui botezat; în cazul Mirungerii percepe doar uleiul care se prelinge pe fruntea ori pe mâinile celui miruit, iar în cazul Euharistiei vede doar culoarea pâinii și a vinului, forma și eventual gustul lor plăcut. Ceea ce văd ochii trupești și cei ai minții, chiar și atunci când sunt ajutați de cele mai performante aparate, nu e totul. Realitatea tainică, cerească, a Sfințelor Sacramente nu se percepe cu aceste unități de măsură, ci cu puterea Domnului și a Duhului Sfânt. Numai prin credință, numai cu ochii spirituali ai Duhului putem pătrunde dincolo de învelișul smerit al semnelor. Motivația credinței noastre în Prezența reală și substanțială a Domnului în Dumnezeiasca Euharistie este veracitatea Celui nemincinos care ne spune: „Acesta este Trupul meu, acesta este Sângele meu”. Tocmai de aceea Tainele sunt – *sacramenta fidei* –, sacramentele credinței, deoarece ceea ce conțin și transmit este ascuns ochilor omenesci, dar vădit ochilor credinței. Numai ochii cerești ai Duhului adevărului văd sarcina lor salvifică și măreția lor mai presus de fire.

Tainele Bisericii, ca realități cerești mai presus de fire, ne obligă să nu căutăm cursul normal al firii în ele, după cum nu-l căutăm nici în nașterea Auto-rului lor din Fecioară. Atât aceasta cât și celelalte sunt lucrări ale Duhului Sfânt și ale Fiului care ni se dăruiește prin ele pentru a ne conduce la Tatăl.

Toată această recapitulare sacramentală a zidirii și a noastră are loc în Biserică. Ei i-au fost încredințate Tainele credinței pentru a le celebra după voința Treimii mântuitoare. Cine ar îndrăzni să le celebreze fără Biserică sau n-ar ține cont de învățătura și riturile ei, acela se șterge din cartea vieții, iar actele sale n-ar avea nici o valoare salvifică. În afara Bisericii lui Cristos nu există mântuire, pentru că unde lipsește ea lipsește Duhul Sfânt și orice har.

Riassunto

La presente Relatio – L'Eucaristia, mistero della Santissima Trinità e della Chiesa – sviluppa un tema teologico fondamentale per la vita cristiana dei fedeli.

La Divina Eucaristia, mentre viene collocata nella economia della salvezza, è riconosciuta come Sacramento dei Sacramenti, come icona del Regno, degli eschata. In essa si ricapitola la creazione e l'umanità intera secondo il piano salvifico voluto dal Padre sin dall'eternità, realizzato nella pienezza dei tempi dal Figlio e compiuto dallo Spirito Santo nel tempo della Chiesa.

Essa è stata istituita da Cristo nella Cena pasquale per perpetuare la sua Presenza e la sua opera redentrice in mezzo a noi fino alla fine dei secoli, ed innanzitutto per la permanentizzazione della nostra comunione con Lui. Essendo il Mistero dei Misteri, alla Divina Eucaristia non si può partecipare che attraverso la fede. Soltanto in virtù della fede nella sua parola si può accedere alla realtà della sua Presenza salvatrice e santificatrice.

L'Eucaristia, come anche gli altri sacramenti, viene celebrata dalla Chiesa mediante le parole efficaci e santificatrici di Cristo, mediante l'azione simultanea dello Spirito Santo ed attraverso gli elementi della creazione. Colui che si ferma soltanto alle apparenze di questi segni sacri non scopre le realtà spirituali contenute nei segni. Il suo sguardo, anche se viene rafforzato dai più sottili apparecchi, non vedrà mai le realtà celesti contenute nei segni sacramentali. L'uomo carnale, cioè colui che non ne ha la grazia dello Spirito Santo, scopre soltanto le apparenze. Ciò che vedono gli occhi del corpo ed anche ciò che vedono gli occhi della nostra mente non è tutto. La realtà celeste dei Sacramenti non si percepisce con queste unità di misura, ma soltanto con la grazia dello Spirito Santo. Soltanto attraverso

la fede, con gli occhi spirituali del Paraclito si può scoprire e partecipare alla res sacramenti, cioè al dono escatologico dello Spirito.

Questa ricapitolazione sacramentale di tutte le cose in Cristo si attualizza nella Chiesa, poichè a questa sono state affidate – sacramenta fidei – per celebrarle, le realtà della fede. Colui che vorrebbe celebrarle senza la Chiesa o senza tener conto del suo magistero e dei suoi riti sacri, si amputa se stesso dal libro della vita. Un'Eucaristia che non venga celebrata nel nome del Vescovo locale è senza significato salvifico per quanti la celebrano. Fuori della Chiesa di Cristos non c'è salvezza, poichè dove manca essa, manca lo Spirito Santo ed ogni grazia.